

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Кафедра медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА
ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ
РОБОТИ**

**зі спеціальності 091 «БІОЛОГІЯ»
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ «МАГІСТР»**

Миколаїв – 2020

Укладачі:

- Чернозуб А. А.* д.б.н., професор кафедри медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації
- Чеботар Л. Д.* к.б.н, доцент кафедри медичної біології та фізики, мікробіології, гістології, фізіології та патофізіології
- Крайник Т. М.* викладач кафедри медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації

Рецензенти:

- Бріскін Ю. А.* д.н. з фіз. виховання, професор Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
- Босенко А. І.* д.пед.н., професор ДЗ "Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського"

Затверджено:

Рішенням кафедри медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації

Протокол № 8 від 19 березня 2021 року

Рекомендовано до друку:

методичною радою факультету фізичного виховання і спорту

Протокол № 3 від 22 березня 2021 року

Вченою Радою ЧНУ імені Петра Могили

Протокол № 4 від 13 травня 2021 року

Методичні рекомендації до підготовки та захисту дипломної роботи зі спеціальності 091 «Біологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» / А. А. Чернозуб, Л. Д. Чеботар, Т. М. Крайник – Миколаїв: Видавництво ЧНУ ім. П. Могили, 2020. – 68 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
1.1. Мета та основні завдання роботи.....	7
1.2. Керівництво кваліфікаційними роботами.....	10
1.3. Етапи роботи над дослідженням.....	11
РОЗДІЛ 2. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	15
2.1. Структура і зміст роботи.....	15
2.2. Написання вступу.....	16
2.3. Написання основної частини.....	21
2.4. Написання висновків.....	25
2.5. Правила цитування та посилання на використані джерела.....	26
РОЗДІЛ 3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	28
3.1. Оформлення текстової частини.....	28
3.2. Оформлення таблиць, формул, ілюстрацій.....	32
3.3. Оформлення списку використаних джерел.....	39
3.4. Оформлення додатків.....	40
РОЗДІЛ 4. ВИМОГИ ДО ВИСТУПУ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ НА ЗАХИСТІ	42
РОЗДІЛ 5. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	44
5.1. Порядок допуску та подання роботи до захисту.....	44
5.2. Відгук на кваліфікаційну роботу	46
5.3. Рецензування роботи	47
5.4. Захист і критерії оцінювання кваліфікаційної роботи.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	53
Додаток А. Орієнтовна тематика кваліфікаційних робіт	53
Додаток Б. Зразок оформлення титульного аркуша.....	55
Додаток В. Зразок оформлення змісту роботи.....	57
Додаток Г. Зразок оформлення розділів та підрозділів роботи.....	58
Додаток Д. Зразок оформлення списку використаних джерел.....	59
Додаток Е. Зразок оформлення відгуку наукового керівника	64
Додаток Ж. Зразок оформлення рецензії на кваліфікаційну роботу	65

ВСТУП

Важливим чинником підготовки висококваліфікованих фахівців є науково-дослідна робота як один із напрямів самостійної роботи студентів на другому (магістерському) рівні. Одним із видів науково-дослідної роботи студентів є **написання дипломної роботи**. За своїм змістом та формою вона наближається до самостійної дослідницької роботи, в якій повинні знайти відображення не тільки отримана сума знань за основними дисциплінами навчальної програми зі спеціальності 091 «Біологія». У студентів завжди виникає багато запитань, пов'язаних з методикою написання, правилами оформлення, процедурою захисту дипломної роботи тощо.

Мета зазначених методичних рекомендацій полягає у допомозі студентам, які будуть писати дипломні роботи, успішно справитися з тими проблемами, що виникають у процесі написання дипломної роботи. У методичних рекомендаціях підкреслюється необхідність творчого, а не формального підходу студента до вибору тематики дипломної роботи, рішення змістовної частини роботи, дотриманню загальної форми, порядку написання й оформлення дипломної роботи.

Виконання дипломної роботи – це творчий процес, зорієнтований на розширення теоретичних знань студента з проблем, що є об'єктом дослідження; систематизацію й теоретичний аналіз наукових праць і практичних завдань; поглиблення знань студентів із суміжних наук; розвиток умінь застосовувати засвоєні знання під час виконання конкретних наукових завдань; удосконалення навичок самостійної роботи студентів з науковими джерелами; формування вмінь самостійно проводити наукові дослідження.

Дипломна робота є завершеним самостійним дослідженням, у якому висунуті для публічного захисту наукові положення є свідченням достатнього науково-теоретичного і науково-практичного рівня, уміння творчо використовувати сучасні методи досліджень. До дипломних робіт висуваються високі вимоги, оскільки на основі їх захисту, Екзаменаційна

комісія вирішує питання про присвоєння їй автору освітньої кваліфікації «магістр з біології» та видачу диплома. У результаті написання дипломної роботи у студента повинні бути сформовані такі **вміння**:

- складати план дослідження;
- формулювати мету і завдання дослідження;
- визначати об'єкт і предмет дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та розробляти нові методи виходячи із завдань конкретного дослідження;
- аналізувати, синтезувати, систематизувати, класифікувати, обґрунтовувати, узагальнювати отримані дані;
- оформляти результати наукових досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді доповідей, виступів, статей.

Дипломна робота, яка не відповідає вимогам щодо змісту і оформлення, до захисту не приймається .

Основна мета цих рекомендацій полягає в методичній допомозі при підготовці дипломних робіт, формуванні та чіткому розумінні кваліфікаційних вимог до їх виконання, написанні та оформленні, що сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Підготовка бакалаврів і магістрів за спеціальністю 091 «Біологія» базується на Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», стандарту вищої освіти з підготовки фахівців зі спеціальності «Біологія», освітній програмі «Біологія».

2. Вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних робіт розроблено на основі наказу № 40 Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 року.

3. Випускна робота магістра виконується на шостому році навчання. Витрати часу на підготовку роботи визначаються учбовим планом відповідної програми.

4. За всі відомості, викладені у випускній роботі, ухвалені рішення і за правильність всіх даних відповідальність несе безпосередньо студент – автор випускної роботи. За студентом залишається право на виклад матеріалу у власному розумінні. Відстоювати свою точку зору студент повинен при захисті роботи.

5. До підсумкової державної атестації – захисту дипломної роботи – допускається студент, якій склав іспити, заліки, захистив курсові проекти і роботи, звіти про практики, передбачені навчальним планом зі спеціальності 091 «Біологія».

6. Особи, що отримали за захист дипломної роботи оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», вважаються тими, що склали підсумкову державну атестацію. Особи, що отримали за захист дипломної роботи оцінку «незадовільно» або не з'явилися без поважної причини на підсумкову державну атестацію, вважаються такими, що не склали підсумкову державну атестацію.

7. За умови проходження підсумкових атестаційних випробувань випускнику на підставі рішення ЕК наказом ректора Чорноморського

національного університету імені Петра Могили присвоюється ступінь «магістра» і видається диплом державного зразка про вищу освіту.

1.1. Мета та основні завдання роботи

Дипломна робота студентів є завершальною стадією навчання в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили. Її мета полягає в систематизації, закріпленні та розширенні теоретичних знань, поглибленому вивченні й розв'язанні актуальних питань біології, опануванні елементів самостійної дослідницької роботи.

Дипломна робота – це самостійне, завершене навчально-наукове дослідження студента, у якому об'єднано теоретичні й практичні професійні знання, набуті студентом у межах освітньої програми підготовки фахівця зі спеціальності 091 «Біологія».

Магістерська робота – це самостійне, завершене навчально-наукове дослідження студента, що виявляє вищий рівень якості його професійної підготовленості за відповідною освітньо-професійною програмою підготовки магістра зі спеціальності 091 «Біологія».

Магістерська робота демонструє:

- якість теоретичних і практичних знань згідно з освітньо-професійною програмою та концептуальними напрямками їх розвитку;
- рівень методологічної культури дослідницької діяльності;
- широку ерудицію автора, фундаментальну наукову базу;
- опанування методології наукової творчості;
- глибоке засвоєння, розуміння та відтворення наукової термінології;
- вироблення постійної потреби й прагнення здобувати знання самостійно;
- уміння комплексно аналізувати проблеми дослідження;
- здатність систематизувати і критично оцінювати джерела інформації (думки і підходи) з досліджуваної проблеми, формувати власну

точку зору на проблему, що розглядається;

- спроможність здійснювати теоретико-методологічне узагальнення, творчо застосовувати сучасні методи та методики наукового пошуку;

- здатність нестандартно вирішувати наукові завдання, формулювати оригінальні теоретичні і практичні висновки (рекомендації) з елементами наукової новизни, прогнозувати розвиток досліджуваних явищ;

- оформляти результати наукових досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді доповідей, виступів, статей.

Метою підготовки дипломної роботи є закріплення та розширення одержаних у процесі навчання знань інноваційного характеру шляхом розв'язання актуальної проблеми в біології або в організації та проведенні біологічних досліджень, розвиток практичних навичок, застосування отриманих у процесі навчання теоретичних знань на практиці, формування вмінь проводити самостійні дослідження у вирішенні комплексу питань, пов'язаних з конкретною темою роботи.

Основними **завданнями** дипломної роботи є:

- розширення, закріплення і систематизація теоретичних знань зі спеціальності, набуття навиків практичного застосування цих знань при вирішенні конкретної наукової, технічної, виробничої, економічної або організаційно-управлінської задачі;

- оволодіння методиками теоретичного та експериментального дослідження при вирішенні конкретних проблем, пов'язаних з аналізом та розробкою рекомендацій для прийняття відповідних рішень у галузі біології;

- набуття досвіду представлення та публічного захисту результатів своєї діяльності.

Підготовка дипломної роботи має показати **вміння** студента:

- використовувати набуті в процесі навчання теоретичні знання, практичні навички для вирішення певної проблеми в галузі біології;

- аналізувати наукові та інші джерела інформації;
- узагальнювати матеріали та застосовувати сучасну методичку наукових досліджень під час вирішення визначеної проблеми;
- обґрунтовано використовувати статистичний та графічний матеріал, вітчизняний та міжнародний досвід з досліджуваного питання;
- вміти самостійно приймати оптимальні рішення завдань управління в сучасних умовах, у тому числі із застосуванням обчислювальної техніки.

У результаті написання дипломної роботи студент повинен засвоїти такі *навички*:

- вибрати тему дипломної роботи, правильно визначити наукові завдання та обґрунтувати їх актуальність;
- вміти планувати й організовувати своє наукове дослідження;
- сформулювати мету та завдання дослідження;
- правильно будувати структуру роботи та викладати матеріал у логічній послідовності;
- опрацювати та узагальнити законодавчу базу України, нормативно-правові та інструктивні матеріали, літературні, фондові та інші джерела з досліджуваної проблеми;
- зібрати практичні матеріали з обраної теми досліджень в умовах оздоровчо-реабілітаційних та спортивних закладів;
- розглянути теоретичні аспекти за темою досліджень;
- виконати аналіз стану обраної проблеми та запропонувати шляхи її вирішення;
- розробити конкретні заходи, які в сукупності повинні бути вирішенням проблеми, що поставлена в дипломній роботі, зробити відповідні висновки;
- оформити проведені розробки у вигляді дипломної роботи;
- захистити дипломну роботу.

Дипломна робота виконується на конкретних матеріалах, в тому числі статистичних, зібраних під час практик, які проходив студент протягом

навчання; містить конкретні реальні пропозиції, які могли би бути впровадженими у навчальний процес або оздоровчо-реабілітаційні та спортивні заклади.

1.2. Керівництво дипломними роботами

При підготовці кваліфікаційної роботи магістра кожному студентові призначається науковий керівник і, за необхідності, консультант. Студент зобов'язаний при написанні роботи виконувати всі вказівки наукового керівника.

Науковими керівниками кваліфікаційних робіт призначаються професори, доценти, досвідчені викладачі та наукові співробітники університету або висококваліфіковані фахівці та наукові співробітники інших установ, організацій чи підприємств.

Закріплення тем кваліфікаційних дипломних робіт за студентами і призначення наукових керівників здійснюється за наказом декана факультету.

Наукове керівництво дипломною роботою включає:

- оформлення науковим керівником завдання на кваліфікаційну роботу;
- допомога у виборі теми, розробці плану підготовки й структури роботи, виборі методів дослідження;
- надання допомоги студентові в розробці календарного графіка роботи на весь період виконання роботи;
- рекомендації по літературі, довідковим, архівним матеріалам та іншим джерелам по темі;
- проведення систематичних консультацій по ходу виконання роботи;
- перевірку роботи, оцінку її готовності до захисту;
- контроль за ходом виконання роботи та інформація на засіданні кафедри про стан виконаної студентом роботи;
- перевірка виконаної роботи;
- написання відгуку на дипломну роботу;

- участь у роботі комісії із захисту студентом кваліфікаційної роботи.

Час, що відводиться викладачеві на керівництво кваліфікаційними роботами, а також їх кількість, регламентований «Нормами часу навантаження професорсько-викладацького складу університету».

Консультантами при виконанні студентом дипломної роботи можуть виступати професори і доценти кафедри, а також висококваліфіковані фахівці та наукові співробітники інших установ в рамках часу, відведеного на керівництво випускною кваліфікаційною роботою.

Після затвердження теми роботи керівник проводить першу консультацію, на якій разом зі студентом обговорює план роботи, складає графік виконання роботи та графік консультацій.

Завдання на роботу, після ознайомлення з ним, підписується студентом. Він контролює своєчасність виконання розділів дипломної роботи відповідно до календарного графіка. Один раз на 10-15 днів керівником проставляється відсоток виконання студентом роботи. У випадку значного відставання від графіка керівник зобов'язаний вчасно в усній або письмовій формі повідомити про це завідувача кафедрою, який повинен вжити конкретні заходи.

Відповідальність за успішне виконання дипломної роботи покладається на виконавця магістерської роботи.

1.3. Етапи роботи над дослідженням

Виконання дипломної роботи включає наступні етапи:

1. Підготовчий
2. Робота зі змістом
3. Завершальний

Підготовчий етап розпочинається із вибору теми дослідження. Тематика дипломних робіт визначається випусковою кафедрою і затверджується радою факультету. За актуальність, відповідність тематики випускних робіт профілю напряму підготовки, керівництво й організацію її

виконання відповідальність несе випускова кафедра і безпосередньо керівник роботи.

Тематика кваліфікаційних робіт розробляється, розглядається і затверджується на засіданні кафедри. При виборі теми кваліфікаційної роботи можна орієнтуватися на перелік тем, який наведено у *додатку А*. Студент, який бажає виконати дипломну роботу на тему, не передбачену орієнтовним переліком, має право запропонувати власну тему та обґрунтувати й узгодити свій вибір із керівником.

Основним критерієм при виборі теми кваліфікаційної роботи є науковий і практичний інтерес студента. Передусім це стосується студентів, які тривалий час цілеспрямовано працювали над однією чи декількома подібними темами, в тому числі у рамках виконання курсових робіт та індивідуально-дослідних завдань, публікували статті у фахових виданнях, брали участь у роботі наукових студентських гуртків, змагалися у олімпіадах та конкурсах наукових робіт, перебували у складі штатних співробітників науково-дослідного сектору.

Тема роботи повинна бути актуальною, мати теоретичне та прикладне значення, відповідати сучасному стану і перспективам розвитку фізичної реабілітації в регіоні та світі. Отже, робота повинна містити достатній теоретичний рівень та дослідницький характер.

Назва теми роботи має бути короткою, однак при цьому необхідно досягти максимально високого рівня предметності і конкретності. Для більшої конкретизації до назви можна додати невеликий підзаголовок (4-5 слів), який слід подавати через двокрапку або в дужках. При цьому необхідно уникати назв, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Деякі питання...», «Вивчення...», «Розробка...», «До питання...», «Удосконалення...», «Аналіз...», в яких не відображено достатньо мірою суть проблеми.

Затвердження теми роботи. Закріплена за студентом тема дипломної роботи та призначення йому наукового керівника затверджується наказом

ректора Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Усі уточнення або зміни в назвах тем дипломних робіт також обов'язково затверджуються наказом ректора.

Визначення наукових завдань дослідження. Кваліфікаційна робота неможлива без чіткого окреслення проблеми дослідження. Під науковою проблемою слід розуміти питання, що зумовлює власне проблему чи проблемну ситуацію. Це ті головні питання, на які студент повинен відшукати відповіді у процесі роботи.

На цьому етапі дослідження студент за допомогою наукового керівника визначає об'єкт, предмет дослідження, актуальність теми, мету та основні завдання дослідження, а також апарат методів, за допомогою яких буде здійснюватися власне дослідження.

Розробка попереднього плану дипломної роботи. Студент разом із науковим керівником повинен розробити для себе план-графік виконання кваліфікаційної роботи, який ефективно дисциплінує виконавця, робить його роботу цілеспрямованою і систематичною. Такий план-графік складається в довільній формі та містить наступні основні види робіт і терміни їх виконання:

- консультації у керівника по питаннях цільової установки, структури і методики підготовки та написання роботи;
- вивчення літературних та інших опублікованих джерел;
- збір, узагальнення та аналіз статистичного і фактичного матеріалу;
- безпосереднє проведення досліджень;
- проміжні доповіді та консультації з керівником;
- формулювання основних висновків та практичних рекомендацій;
- написання тексту і представлення його для рецензування.

Етап роботи зі змістом включає власне написання роботи. Робота над кваліфікаційною роботою розпочинається з глибокого вивчення теоретичних питань, важливих наукових відкриттів, передових досягнень, перспективних напрямків розвитку комп'ютерних та інформаційних

технологій, що відповідають тематиці дипломної роботи, відповідних керівних документів Міністерства освіти та науки України, методик розрахунку. Це вимагає ознайомлення і використання в ході виконання кваліфікаційної роботи значної кількості літературних джерел, праці в бібліотеках та використання електронних джерел Інтернету. Студент повинен опрацювати і ґрунтовно ознайомитись з теоретичними основами обраної проблематики. Для цього необхідно здійснити підбір та аналіз літературних джерел. Вивчаючи літературні джерела доцільно скласти бібліографію, тобто довідковий апарат і список літератури.

При доборі джерел слід використовувати предметні та алфавітні каталоги бібліотеки університету, а також спеціальні бібліографічні довідники, тематичні збірники літератури, статті журналів, збірники наукових праць і наукових статей, навчально-методичні посібники. Починати складання бібліографії треба з монографій і підручників, бо саме в них містяться основні положення наукової методології і методики дослідження, найважливіші теоретичні положення.

Після складання бібліографії з теми дипломної роботи починається її вивчення. Перший крок – збіглий перегляд книги з метою отримання загального уявлення про її зміст і цінність для роботи, другий крок – конспектування або сканування потрібних розділів.

На *завершальному етапі* здійснюється редагування тексту роботи, доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, оформлення списку використаних джерел та додатків, а також уточнення вступу та формулювання висновків.

РОЗДІЛ 2

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Структура і зміст роботи

Кваліфікаційна робота повинна мати обов'язкові складові частини, що подаються у чітко визначеній послідовності:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень та скорочень (у разі необхідності);
- вступ;
- основна частина – розділи та підрозділи роботи;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки(за необхідності).

Додатково до кваліфікаційної роботи додаються:

- відгук наукового керівника;
- рецензія;
- ксерокопія опублікованої статті з тематики роботи з вихідними даними;
- електронна копія роботи на електронному носіїві (електронний варіант роботи повинен бути повністю ідентичним за змістом роботи на паперовому носії й оформляється одним файлом у форматі *.rtf або *.doc, де назвою файлу є прізвище автора, подане в транскрипції літерами латинського алфавіту, наприклад, Ivanchuk.doc).

Обсяг кваліфікаційної роботи – 60-90 сторінок. До загального обсягу роботи не входить список використаних джерел, додатки, таблиці та рисунки, що займають цілу сторінку. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають суцільній нумерації.

Титульний аркуш (додаток Б) є першою сторінкою власне кваліфікаційної роботи і слугує основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для пошуку та обробки документів.

Зміст (додаток В) роботи розміщується після титульного аркуша з нової сторінки. У змісті послідовно вказуються всі структурні одиниці роботи із зазначенням номеру сторінки, з якої вони розпочинаються. Назва структурних одиниць у змісті обов'язково повинна співпадати з їх назвою у самій роботі.

Перелік умовних позначень та скорочень подається за необхідності. Якщо в роботі використовується специфічна термінологія, маловідомі скорочення, нові символи тощо, то їх перелік можна подавати у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік подають, як правило, у вигляді двох колонок, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, а справа – їх детальне розшифрування. Якщо в тексті роботи спеціальні терміни, скорочення, символи, повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

2.2. Написання вступу

Вступ – досить відповідальна частина кваліфікаційної роботи, що містить необхідні характеристики роботи, а також загальні рекомендації для подальшого розкриття теми. Обсяг вступу звичайно не перевищує 5-7% обсягу рукопису (3-5 сторінок).

Вступ починається з обґрунтування **актуальності обраної теми**, що повинно продемонструвати вміння автора правильно зрозуміти і оцінити обрану тему з погляду сучасності, соціальної значимості, дати аналіз поглядів на дану проблематику провідних учених та наукових шкіл, звернути увагу на рівень вивченості теми у вітчизняній та зарубіжній літературі, акцентувати увагу на проблеми, які ще недостатньо вирішені на сучасному етапі або є дискусійними. Актуальність теми повинна бути сформульована лаконічно, чітко та конкретно.

Обов'язковими елементами вступу є формулювання об'єкту і предмету дослідження. **Об'єкт** – це процес або явище, що породжує проблемну

ситуацію і обраний для вивчення. Представлення об'єкту дослідження починають фразою: «*Об'єктом дослідження є ...*», після чого дається стислий опис об'єкту з вказівкою його основних характеристик.

Предмет – це елемент, який включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах. Предмет дослідження – це та сторона, той аспект, проекція, за допомогою якого дослідник пізнає цілісний об'єкт, виділяючи при цьому головні, найбільш суттєві ознаки об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового аналізу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Природно, що предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт дослідження.

Приклади формулювання об'єкта та предмета дипломної роботи:

Об'єкт дослідження – адаптаційно-компенсаторні реакції організму людини в процесі занять силовим фітнесом.

Предмет дослідження – закономірності змін морфофункціональних, біохімічних, фізіологічних показників людини залежно від режимів силового навантаження.

У вступі необхідно сформулювати *мету дослідження* і окреслити конкретні *завдання дослідження*, що мають бути вирішені відповідно до цієї мети. Мета – це те, що хочуть отримати при проведенні дослідження, отримання певного конкретного результату виявлення недоліків і проблем, обчислення нових показників, розробка або поліпшення методики, оцінка рівня розвитку, формулювання програми розвитку, виведення формули, визначення параметрів або властивостей об'єкта тощо. Не слід формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», «Аналіз...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення, а не на неї саму. Мета дослідження звичайно тісно переплітається з назвою кваліфікаційної роботи і повинна чітко вказувати, що саме розв'язується в роботі.

Для досягнення поставленої мети студент визначає послідовне виконання завдань. Формулювання завдань необхідно проводити дуже

ретельно, так як опис їх розв'язання складатиме зміст розділів дипломної роботи. Кількість завдань повинна становити зміст розділів і підрозділів роботи. Одне завдання відповідає одному підрозділу. При цьому слід пам'ятати, що перерахування завдань становить план і внутрішню логіку всієї роботи.

Послідовність формулювання завдань, як правило, наступне:

- а) здійснити аналіз наявних теоретичних напрацювань щодо вказаного питання;
- б) уточнити (узагальнити) методологічний апарат вивчення об'єкту;
- в) проаналізувати (оцінити) сучасний стан предмету дослідження, його динаміку;
- г) вивчити (розрахувати, дослідити) вплив методики (техніки, навчальних, тренувальних вправ) на об'єкт дослідження (ефективність функціонування спортсменів, студентів, школярів);
- д) обґрунтувати основні проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення (розробити рекомендації та пропозиції) щодо використання результатів дослідження на практиці.

Приклади формулювання мети та завдань дипломної роботи:

Мета роботи: *оптимізація адаптаційно-компенсаторних реакцій організму людини в умовах м'язової діяльності різної спрямованості шляхом розробки безпечних режимів навантажень в силовому фітнесі.*

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- Розробити інтегральний метод оцінки величини силового навантаження залежно від умов м'язової діяльності та рівня тренуваності людини.

- Визначити безпечні режими фізичних навантажень в умовах м'язової діяльності різної спрямованості.

- Встановити оптимальні періоди тривалості адаптаційних змін в організмі людини в процесі занять силовим фітнесом.

- Вивчити особливості змін концентрації кортизолу, тестостерону та активності лактатдегідрогенази в сироватці крові тренуваних та нетренуваних осіб в умовах різних режимів силового навантаження.

- Визначити характер змін показників варіабельності серцевого ритму у людей досліджуваного контингенту в процесі силових навантажень різного обсягу та інтенсивності.

Методи дослідження є інструментом при відборі фактичного матеріалу та необхідні для досягнення поставленої мети. При написанні кваліфікаційних робіт найчастіше використовуються такі загальнонаукові методи, як спостереження, порівняння, аналіз і синтез, системний, математико-статистичний, індуктивний та дедуктивний, а також конкретнонаукові методи – класифікації, типізації тощо.

Методика – це спосіб, алгоритм виконання дослідження, сукупність методів. Звичайно для студента вона є запозиченою у когось («робота виконувалася по аналогії з ...»), але може бути розроблена самостійно. У вступі треба не лише представити перелік використаних методик, але й зазначити, що саме досліджувалося за допомогою того чи іншого методу.

Приклади формулювання методів дослідження:

- морфофункціональні (антропометрія, біоімпедансометрія, контрольне тестування розвитку силових можливостей організму), фізіологічні (аналіз варіабельності серцевого ритму)

- біохімічні (визначення концентрацій тестостерону, кортизолу та активності ЛДГ у сироватці крові), інтегральний метод кількісної оцінки величини навантаження в силовому фітнесі та метод визначення оптимально безпечних режимів фізичного навантаження для військовослужбовців залежно від специфіки підрозділів і особливостей процесу підготовки

- статистичні (IBM SPSS Statistics 20).

Наукова новизна одержаних результатів містить короткий перелік наукових положень, запропонованих студентом особисто. Кожне наукове

положення чітко формулюють, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни.

Приклади формулювання наукової новизни:

Результати виконаного дослідження розкривають один із шляхів вирішення важливої наукової проблеми оптимізації адаптаційно-компенсаторних реакцій організму людини в умовах м'язової діяльності різної силової спрямованості. Розроблено концепцію оптимізації адаптаційно-компенсаторних реакцій організму людини в умовах силового фітнесу, яка враховує вихідний рівень тренуваності особи, величину силових навантажень залежно від умов м'язової діяльності, рівень безпечності та ефективності різних режимів силового навантаження, критерії оцінки величини навантажень, тривалість оптимальних адаптаційних змін в організмі та їх граничні межі, що можна використовувати як систему контролю і управління тренувальним процесом в силовому фітнесі та під час спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців ЗСУ, співробітників МВС, МНС.

Практичне значення результатів дослідження може полягати в можливості вирішення практичної задачі, проведення подальших наукових досліджень або для використання в процесі підготовки фахівців. Тому вона може розглядатись у трьох аспектах – теоретичному, методичному та прикладному. Необхідно також подати відомості про можливість впровадження отриманих результатів із зазначенням назв установ та організацій.

Приклад формулювання практичного значення дослідження:

Отримані дані розкривають особливості адаптаційно-компенсаторних реакцій організму тренуваних та нетренуваних осіб в умовах силових навантажень різної спрямованості. Вони дають змогу практично реалізувати комплекс профілактичних заходів щодо недопущення травматизму, збереження здоров'я і довголіття людини та одночасно сприяють підвищенню рівня тренуваності в умовах напруженої

м'язової діяльності.

У вступі також бажано визначити *особистий внесок автора* у розробку наукової проблеми, вирішенню якої присвячена робота.

Вступна частина завершується розкриттям *структури* кваліфікаційної роботи, наведенням переліку її структурних елементів і обґрунтуванням послідовності їх розташування.

Завершується вступ фразою: «Робота складається зі вступу, ... розділів, висновків; містить ... сторінок тексту, ... рисунків, ... таблиць, ... додатків. Список використаних джерел включає ... найменувань».

2.3. Написання основної частини

Основна частина кваліфікаційної роботи – найбільша за обсягом, займає не менше 2/3 роботи. Саме у ній висловлюється суть проблеми, розкривається тема, визначається авторська позиція.

Основна частина кваліфікаційної роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів.

Назви заголовків розділів та підрозділів повинні бути стислими, чіткими, лаконічними, у вигляді простих речень і відображати вирішувану проблему. Порядок викладу матеріалу в роботі завжди підпорядкований меті дослідження і відповідати плану, при цьому не повинен зводитися до набору непов'язаних між собою окремих положень, фактів. Розподіл матеріалу на розділи та підрозділи, їх послідовність мають бути логічно виправданими і відносно пропорційними за обсягом. У кожному розділі повинна бути завершеність змісту, а також тези, підтверджені фактами, думками різних авторів, результатами власних досліджень тощо.

Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень.

У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

Кожний висновок повинен бути логічно прив'язаний до попереднього.

Загальними вимогами до кваліфікаційної роботи є чітка і логічна послідовність викладу матеріалу, переконливість аргументації, стислість і ясність формулювань, що виключають неоднозначність тлумачення, конкретність викладу результатів, доказів та висновків.

Науковий, діловий текст не вимагає емоційних засобів виразу. Слововживання в роботі має бути максимально точним, позбавлене стилістичних прикрас. Не допускається застосування оборотів розмовної мови, професіоналізмів, довільних словотворень, скорочень слів, що не встановлені правилами орфографії і державними стандартами.

Науковій літературі властива манера безособового викладу матеріалу. Не вживаються особові займенники «я» і «ми». Замість фрази «я вважаю...» краще використовувати вирази «на наш погляд», «на нашу думку», «на думку автора» і тому подібне, тобто виклад тексту вести від першої особи множини або вживати неозначено-особову форму дієслова і пасивні конструкції (встановлено, доведено, проведено аналіз, оцінено, з'ясовано тощо).

Не слід надмірно вживати іноземні слова і складно побудовані позиції. У той же час слід уникати надмірно коротких, слабо між собою пов'язаних фраз. Необхідно стежити за тим, щоб не втрачалася основна думка, і постійно контролювати відповідність змісту розділів їх заголовкам. Кінець кожного розділу, пункту або абзацу повинен мати логічний перехід до наступного.

Виявлення порушення студентами правил професійної етики – плагіату, фальсифікації даних і хибного цитування – є підставою для зниження оцінки за дипломну роботу, аж до виставляння оцінки «незадовільно».

Під плагіатом розуміється наявність прямих запозичень без відповідних посилань на всі друкарські й електронні джерела, захищені раніше кваліфікаційні роботи і дисертації. Необхідно самостійно перевірити

кваліфікаційну роботу на наявність плагіату за допомогою онлайн-інструментів для виявлення плагіату, серед яких можна виділити наступні: <https://strikeplagiarism.com>, <https://text.ru/antiplagiat> тощо, а також засобами сервісу перевірки на плагіат Наукової бібліотеки Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Під фальсифікацією даних розуміється підробка або зміна початкових даних з метою доказу правильності висновку (гіпотези тощо), а також умисне використання хибних даних як основи для аналізу. Під хибним цитуванням розуміється наявність посилань на джерело, коли дане джерело такої інформації не містить.

Проте аналіз кваліфікаційних робіт студентів свідчить про те, що вищеназвані вимоги дуже часто не дотримуються. Найбільш поширеними помилками є:

- безсистемність викладу матеріалу;
- зловживання цитатами і витягами з книг;
- порушення правил цитування й оформлення;
- слабкість доказів і непереконливість висновків;
- розпливчатість висновків;
- наявність друкарських помилок;
- невідповідність змісту роботи її темі.

Основна частина складається з трьох розділів. Перший – теоретичний, розглядає загальні підходи до досліджуваної теми з використанням різноманітних літературних джерел. Другий та третій розділи носять аналітико-дослідницький та проектно-рекомендаційний характер. Вони містять матеріал проблемного чи дискусійного характеру, а також аргументовану позицію автора роботи, наукову новизну, розкриття теми дослідження із застосуванням сучасних методик, власні методичні розробки з апробацією на матеріалах діючих підприємств, установ чи організацій, конкретні реальні пропозиції для вирішення проблеми.

Теоретичний розділ (20% обсягу роботи) містить теоретичні

положення, огляд літератури, існуючих методів, моделей, систем щодо тематики роботи. У ньому наводяться основні поняття і визначення, опис об'єкту дослідження, кількісні та якісні показники, якими цей об'єкт характеризується, детально викладається методика дослідження.

В огляді літератури студент узагальнює і критично висвітлює думки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики, що розглядається, зазначає питання, які вивчені недостатньо або невивчені взагалі та викладає свою власну точку зору на різні аспекти досліджуваної проблеми.

У цьому розділі необхідно обґрунтувати вибір напрямів дослідження, використаних методик, підходів або ж запропонувати розроблену власну методику дослідження. Теоретичний розділ, як правило, називають – «Теоретичні основи...», «Теоретичні засади...», «Теоретико-методологічна база...», «Теоретичні аспекти вивчення...».

Аналітико-дослідницький розділ (30-35% обсягу роботи) має бути присвячений власне об'єкту і предмету дослідження, ґрунтовному аналізу сучасного стану досліджуваної проблеми винятково на основі фактичних даних. Тобто в цьому розділі досліджується практичне вирішення проблеми. Для цього дипломник повинен зібрати емпіричні дані, статистичний матеріал по об'єкту вивчення. Джерелом інформації можуть бути матеріали статистичної звітності статистична звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації.

Особливе значення має правильне узагальнення накопиченого емпіричного матеріалу, групування та обробка даних, на основі яких проводять різноманітний аналіз, обґрунтовують пропозиції. При цьому обов'язкове використання таблиць, карт, графіків, діаграм, рисунків, що полегшує сприйняття матеріалу.

Кожне висунуте положення у цьому розділі повинне бути обґрунтоване розрахунками, фактичним матеріалом і посиланнями на літературні джерела, нормативні документи, звіти підприємств чи організацій тощо. Не

допускаються посилання на усні вказівки керівників, консультантів, викладачів та інших осіб.

Проектно-рекомендаційний розділ роботи (20% обсягу) містить пропозиції та рекомендації щодо вирішення проблемного питання або його удосконалення на основі аналізу його стану, висвітленому у другому розділі. Магістр демонструє своє бачення науково-практичного вирішення завдань досліджуваної теми, вносить пропозиції інноваційного і перспективного характеру. Разом з тим ці пропозиції повинні відповідати критеріям оптимальності, цільової ефективності й практичної втіленості.

2.4. Написання висновків

Висновки – дуже вагома структурна частина кваліфікаційної роботи, де викладаються систематизовані найважливіші результати здійсненого наукового пошуку. Висновки повинні містити чіткі формулювання узагальнень одержаних результатів, відображати їх кількісні та якісні показники у світлі поставлених завдань для досягнення окресленої мети. Можливі також формулювання рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження. Загальні висновки та практичні рекомендації кваліфікаційної роботи повинні бути аргументовано обґрунтовані й не дублювати змісту її вступної частини.

Обсяг висновків у кваліфікаційній роботі складає близько 3 сторінок.

У кваліфікаційній роботі висновки бувають двох видів. Висновки до розділів повинні містити узагальнення викладеного у відповідному розділі. Загальні ж висновки повинні містити виклад актуальності теми, основні положення методики дослідження, стислий виклад теоретичних і практичних результатів дослідження, оцінку отриманих результатів, пропозиції та обґрунтування щодо напрямів подальшого дослідження.

Звичайно кожному з поставлених у вступі завдань відповідає не менше одного висновку або пропозиції.

Посилання на інших авторів, цитування їхніх праць, а також подання

загальновідомих істин у висновках не припустиме.

Висновки нумеруються по пунктах – перше... (по-перше), друге... (по-друге) і так далі, а кожний пункт висновків складається з двох частин – твердження («затверджуємо, пропонуємо наступне...») і доказу («тому, що...», «на підставі...»).

2.5. Правила цитування та посилання на використанні джерела

Правила наукового етикету вимагають приводити точні посилання на запозичені думки, відомості, дані.

Посилання на джерела в тексті дипломної роботи проставляються в прямих дужках цифрою, відповідною порядковому номеру джерела в списку використаних джерел. *Наприклад:* [7, с. 25], де перша цифра означає номер джерела в списку використаних джерел, а друга цифра – номер сторінки джерела, з якої взято матеріал. Якщо дипломник посилається на наукову працю або підручник в цілому, а не на конкретну тезу на певній сторінці, то номер сторінки у квадратних дужках не проставляється. *Наприклад:* [7]. Посилання на праці ряду авторів оформляють зазначенням у квадратних дужках номерів їхніх праць у бібліографічному списку через крапку з комою у порядку зростання номеру посилання. *Наприклад:* [5-7; 9; 12; 16]. Посилання на джерела в тексті мають бути практично на кожній сторінці.

Посилання даються при прямому і непрямому цитуванні на всі види опублікованих і неопублікованих документів на будь-яких носіях, а також на складові частини документів. Якщо один і той же матеріал перевидано неодноразово, то слід посилатися на його останнє видання.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали

загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

е) коли студент (автор роботи), наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є, *наприклад*: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.);

є) цитати з іноземних наукових праць в українськомовних працях прийнято перекладати для зручності використання та прочитання роботи. При цьому зазначається у дужках – (тут і далі переклад наш. – М.Х.).

ж) У посиланнях на Інтернет необхідно вказувати не тільки адресу сайту або сторінки, але й автора, назву документа, назву сайту і дату його останнього оновлення.

РОЗДІЛ 3

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Оформлення текстової частини

Матеріали кваліфікаційної роботи подаються українською мовою.

Рукописні варіанти роботи не допускаються. Кваліфікаційна робота набирається на комп'ютері в текстовому редакторі Word і друкується на одній стороні аркушу білого паперу формату А4 (210x297 мм). Допускається представляти таблиці й ілюстрації на аркушах формату А3 (297x420 мм).

Розміри полів на сторінці: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм. Шрифт Times New Roman розміром 14 пунктів, чорного кольору, через півтора інтервали, абзацний відступ – 1,25 см (5 знаків), вирівнювання – по ширині.

Дозволяється використовувати комп'ютерні можливості акцентування уваги на визначеннях, термінах, важливих особливостях, застосовуючи різне зображення шрифту: курсивне, напівжирне, виділення за допомогою рамок, розрядки, підкреслення тощо.

Забороняється використання засобів редагування і форматування тексту (ущільнення, зміна інтервалів, полів тощо) з метою зміни обсягу роботи в сторінках у більшу або меншу сторону.

Друкарські помилки та графічні неточності, які виявлені в тексті, допускається виправляти стиранням або замальовуванням коректором і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту машинописним або рукописним способами. Допускається не більше двох таких виправлень на одну сторінку. Вписувати в надрукований текст окремі слова, формули або знаки необхідно лише чорним чорнилом.

Кожна структурна частина роботи і кожен розділ обов'язково починається з нової сторінки.

Оформлення роботи починається з титульного аркуша, де вказується:

- повна назва організації, в якій підготовлена робота (університет, факультет, кафедра);
- назва (тема) роботи та її статус (бакалаврська чи магістерська робота);
- прізвище, ім'я та по батькові студента;
- курс, де він навчається;
- прізвище, ініціали, вчене звання і науковий ступінь керівника, посада;
- місце та рік виконання роботи (*додаток Б*).

Зміст – друга сторінка дипломної роботи. Подається пронумерований арабськими цифрами перелік всіх розділів, підрозділів, додатків із зазначенням номерів початкових сторінок (*додаток Г*).

Структурні частини «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ», а також заголовки розділів кваліфікаційної роботи друкують великими (заголовними) літерами, напівжирним шрифтом, симетрично до набору тексту без крапки в кінці.

Заголовки підрозділів друкують рядковими буквами (окрім першої) з абзацного відступу, напівжирним шрифтом без крапки в кінці. Якщо заголовок підрозділу складається з двох речень, їх розділяють крапкою. Переноси слів у заголовку не допускаються.

Кожний пункт чи підпункт роботи записують з абзацного відступу. Заголовки пунктів та підпунктів друкуються малими літерами (окрім першої великої) в підбір до тексту. Після заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка, а далі друкуються текст.

Відстань між заголовком і текстом або між двома заголовками (окрім заголовка пункту і підпункту) повинна складати один-два міжрядкові інтервали.

Не допускається розміщувати назву підрозділу, пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї знаходиться тільки один рядок тексту.

Допускається використовувати скорочення вузькоспеціалізованих

термінів у тому випадку, якщо він повторюється у тексті не менше 3-5 разів. У цьому випадку, при першому згадуванні терміну наводиться його повна назва, а в дужках подається скорочений варіант, далі по тексту термін вживається у скороченому варіанті. *Наприклад:* територіальна рекреаційна система (ТРС), далі по тексту ТРС.

При згадуванні у тексті прізвищ учених, ініціали проставляють перед прізвищем, як це прийнято у списку використаних джерел (О. О. Бейдик, а не Бейдик О. О.).

Особливу увагу при написанні роботи слід звернути на написання числівників.

Якщо абзац починається з числівника, то він завжди пишеться словами. *Наприклад:* «Двадцять відсотків туристичних прибуттів припадає на територію Одеської області ...». Однозначні кількісні числівники пишуться словами. *Наприклад:* «...програма розвитку розрахована на п'ять років...». Багатозначні кількісні числівники пишуться цифрами. *Наприклад:* «...775 закладів харчування...».

Кількісний числівник, записаний арабськими цифрами і вжитий разом з іменником, не має відмінкового закінчення. *Наприклад:* «... у 10 країнах...». Однозначні і багатозначні порядкові числівники, як правило, пишуться словами, *наприклад:* «... третій рівень складності».

Порядкові числівники, що входять до складу складних слів, в наукових текстах пишуться цифрами, *наприклад:* «... 5-відсоткова знижка...». Порядкові числівники, записані арабськими цифрами, мають відмінкові закінчення. Якщо порядкові числівники закінчуються на дві голосні букви, на букву «і» або на приголосну букву, відмінкове закінчення складається з однієї букви. *Наприклад:* «... у 2008-му році..., ... 122-е місце..., ... 15-а вулиця...». Якщо порядкові числівники закінчуються на приголосну і голосну букви, відмінкове закінчення складається з двох букв, *наприклад:* «... продукція 2-го сорту...». Порядкові числівники, записані римськими цифрами, не мають відмінкових закінчень, *наприклад:* «... XX століття...».

Увага!!! Лапки, дужки, крапка, кома, двокрапка, крапка з комою, позначенням %, ‰, \$, € і подібні до них не відділяються пробілом від слова або числівника, з яким вони пов'язані.

Дослідження міжнародних відносин, економіки, політики та туризму країн світу потребує збору фактичного та статистичного матеріалу та його самостійного опрацювання. Це стосується насамперед статистики, що публікується у статистичних щорічниках різних країн. Дані повинні наводитися в однакових одиницях виміру: абсолютних (млн. грн., тис. дол. США, шт.) або відносних (%). Допускаються лише загальноприйняті скорочення, а символи, які використовуються в англійських джерелах повинні бути наведені відповідно до українських норм. Наприклад, не \$ 100,000, а 100 тис. дол. США.

Нумерація в роботі

Сторінки кваліфікаційної роботи нумеруються арабськими цифрами, при цьому зберігається суцільна нумерація всього тексту (від першої до останньої сторінки зі всіма вставками). Номер сторінки ставиться у верхньому правому кутку без крапки в кінці. Титульну сторінку включають в загальну нумерацію, але номер сторінки не проставляють.

Розділи і підрозділи основної частини роботи нумеруються арабськими цифрами. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» без знаку «№».

Розділи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» не мають номерів. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу (*додаток Г*).

Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, розділених крапкою, *наприклад*: «2.3» (третій підрозділ другого

розділу) або «1.3.2» і так далі. Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

Ілюстрації й таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, вносяться до загальної нумерації сторінок. Таблиці, рисунки, карти, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або ж у додатках.

Якщо у роботі використовуються примітки, то їх нумерують в межах однієї сторінки. Якщо є одна примітка, то її не нумерують, а після слова «Примітка» ставиться крапка.

Наприклад: * Примітка. У розрахунках за рік вважається тривалість гірськолижного сезону.

Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітка» ставлять двокрапку, *наприклад:*

Примітки: 1.

2.

3.2. Оформлення таблиць, формул, ілюстрацій

Таблиці використовуються для представлення і кращого сприйняття цифрового матеріалу, зручності порівняння статистичних показників. Вони розміщуються безпосередньо за текстом, в якому згадувалися вперше або на наступній сторінці. Якщо таблиця займає усю сторінку її доцільніше розміщувати у додатку.

Між таблицею та текстом до і після неї необхідно залишати один інтервал.

Кожна таблиця повинна мати назву, яка повинна відображати її зміст. Назва таблиці формулюється чітко й коротко і друкується над таблицею напівжирним шрифтом без крапки в кінці симетрично до тексту.

На всі таблиці мають бути посилання в тексті. *Наприклад:* «розрахунки антропогенного впливу на природні комплекси представлені у табл. 1».

Таблиці нумерують арабськими цифрами, які ставляться по правій стороні над заголовком таблиці. Номер складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка. *Наприклад: Таблиця 1.2* (друга таблиця першого розділу), нижче розміщують назву таблиці.

У суцільну нумерацію таблиць не входять таблиці, розміщені у додатках. Слово «Таблиця» друкують курсивом у правому куті сторінки. Після слова «Таблиця» знак «№» і крапка не ставляться.

Якщо приведені дані в таблиці запозичені, треба указувати джерело інформації. При цьому обов'язково після назви таблиці у квадратних дужках зазначається номер джерела у списку використаних джерел і сторінку, на якій вона там розміщена. *Наприклад:*

Форма і тяжкість захворювання осіб з муковісцидозом [9, с. 52]

	n = 27		%
форма захворювання	змішана	24	88,9
	легенева		
	кишкова	3	11,1
тяжкість захворювання	Легка		
	Середньої важкості	27	100
	важка		
інвалідність	Інвалід з дитинства	25	92,6
	Інвалід 2 групи	2	7,4

При оформленні таблиць допускається застосовувати в таблиці шрифт на 1-2 пункти менший, ніж в основному тексті з одинарним інтервалом.

Таблиці слід розміщувати так, щоб їх можна було читати без повороту тексту. Якщо таке розташування неможливе, таблицю розташовують так, щоб для її читання треба було повернути сторінку за годинниковою стрілкою на 90 градусів.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. При перенесенні таблиці на наступну сторінку назву вміщують тільки над її першою частиною.

Наприклад: на першій сторінці пишуть «Таблиця 1» та її назва, на

другій сторінці – «Закінчення табл. 1». Якщо таблиця розміщується на трьох сторінках, її оформлення виглядає наступним чином: на першій сторінці пишуть «Таблиця 1» та її назва, на другій – «Продовження табл. 1», а на третій – «Закінчення табл. 1».

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, голові, чи в них обох. Логічний предикат або присудок таблиці (тобто дані, якими характеризується підмет) – у прографці, а не в голові чи боковику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику – всіх даних цього рядка.

Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути по можливості коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Боковик, як і голова, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять у об'єднувальні рубрики. Загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У прографці повторювані елементи, які мають відношення до всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи. Однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні – посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблиця 2

**Зміни біохімічних показників крові в умовах різних режимів
силового навантаження на початку досліджень (M±m, n=80)**

Режим силового навантаження	Етапи контролю					
	До навантаження			Після навантаження		
	Кортизол, нмоль/л	Тестостерон, нмоль/л	ЛДГ, од/л	Кортизол, нмоль/л	Тестостерон, нмоль/л	ЛДГ, од/л
Група тренуваних осіб (n=40)						
Середньої інтенсивності (R _s =0,64)	255,45 ±4,17	9,49 ±0,24	353,40 ±9,49	303,39 ±8,65*	11,40 ±0,16*	338,20 ±3,66
Група нетренуваних осіб (n=40)						
Середньої інтенсивності (R _s =0,64)	398,86 ±16,27	15,98 ±0,43	368,32 ±4,89	364,84 ±14,61*	14,19 ±0,26*	376,65 ±11,09
Підгрупа «А» нетренуваних осіб (n=20)						
Низької інтенсивності (R _s =0,67)	391,74 ±14,78	15,34 ±0,46	359,76 ±7,92	224,01 ±9,35*	16,77 ±0,21*	420,71 ±10,77*
Підгрупа «Б» нетренуваних осіб (n=20)						
Високої інтенсивності (R _s =0,71)	393,22 ±15,31	14,79 ±0,35	362,51 ±6,54	294,42 ±10,11*	17,55 ±0,28*	382,41 ±7,23*

* – p<0,05 порівняно з показниками до навантаження.

Якщо рядки чи графи таблиці виходять за межі сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під іншою або ж переносять на наступну сторінку. При цьому, в кожній частині таблиці повторюють її головку або є боковик. При розподілі таблиці на частини допускається її голову і боковик замінити, відповідно, нумерацією колонок. При цьому нумерують арабськими цифрами графи (чи рядки) першої частини таблиці. *Наприклад:*

Продовження табл. 1

Група	Період	Сектор подачі		Середня ефективність	Приріст, %	p
		лівий	правий			
А	До експерименту	3,4	3	6,4		
	Після I етапу	11,6	8,3	19,9	13,5	<0,001
	Після II етапу	13,1	7,5	20,6	0,7	>0,05
Б	До експерименту	3,2	3,1	6,3		
	Після I етапу	3,7	3,1	6,8	0,5	>0,05

	Після II етапу	10	7,7	17,7	10,9	<0,001
--	----------------	----	-----	------	------	--------

При використанні формул у роботі необхідно дотримуватися певних правил. Всі математичні формули і вирази потребують пояснення. Якщо формула запозичена з літератури, можна обмежитися посиланням на джерело і розкрити сутність символів, що входять до неї. Оригінальні формули пояснюються в ході їх обґрунтування. При цьому приводяться не всі елементарні проміжні результати, а лише основні етапи виведення формули і кінцевий результат.

Позначення величин пояснюють при їх першій появі в тексті. Доцільно пояснювати всі позначення, що містить заключна формула, особливо, якщо ця формула є розрахунковою.

Усі математичні вирази, а також знаки математичних дій в тексті, з метою досягнення єдиного стилю друкуються прописними буквами.

При написанні математичних формул особливу увагу слід звертати на чітке виділення індексів і показників ступеню, розташування і довжину дробової риски тощо.

Формули в кваліфікаційній роботі підлягають наскрізній нумерації або у межах розділу. Номер формули розташовується в круглих дужках без крапок і нумерується у правій стороні аркуша на рівні останнього рядка формули арабськими цифрами. Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання в наступному тексті, інші нумерувати не рекомендується. При посиланні на формулу вказують її порядковий номер в круглих дужках. *Наприклад:* «...ступінь екзотичності рекреаційної території розраховують за формулою (1.3)».

Довгі та громіздкі формули, котрі мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують в окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі і нескладні формули, що не

мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони наведені у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Наприклад:

$$K_{nr} = \frac{TД_{max}}{TД_{min}}, \quad (2.1)$$

де K_{nr} – коефіцієнт нерівномірності лікувального потоку;

$TД_{max}$ – кількість днів за період (найчастіше за місяць) з максимальним лікувальним потоком, днів;

$TД_{min}$ – кількість днів за період з мінімальним лікувальним потоком, днів.

Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше одного вільного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=), або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (×).

Основними видами ілюстративного матеріалу в кваліфікаційній роботі можуть бути карти, фотокартки, креслення, схеми, рисунки, графіки, діаграми тощо. Їх можна виконувати як в комп'ютерному варіанті, так і від руки. Ілюстративні матеріали повинні відповідати форматові А4 (за необхідності допускається використання форматів від 203×288 до 297×420 мм), їх включають до загальної нумерації сторінок роботи, якщо вони розміщуються по тексту роботи.

Допускається розміщувати в роботі ілюстрації, виконані за допомогою копіювального пристрою. В такому разі вони наклеюються на аркуш білого паперу. Теж саме можна робити і з фотокартками

досліджуваних об'єктів та явищ.

Ілюстрації слід розташовувати безпосередньо після тексту, в якому згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації, приведені в тексті, мають бути посилання у вигляді виразу в круглих дужках «... (рис. 1.1)». Не допускається одні й ті ж результати представляти у вигляді ілюстрації і таблиці.

Ілюстрації позначають словом «Рис.», далі проставляється порядковий номер ілюстрації, який вказується арабськими цифрами без знака №. і робиться підпис. Допускається наскрізна нумерація ілюстрацій або в межах кожного розділу окремо. *Наприклад:* Рис. 3.2 (другий малюнок третього розділу). Виняток становлять ілюстрації, які розміщені у додатках. Там вони підпорядковуються своїй нумерації.

Приклад оформлення рисунків:

Рис. 2.4. Кайлас – священна гора Тибету Джерело:

<http://kailash.ru/c002/147.html>

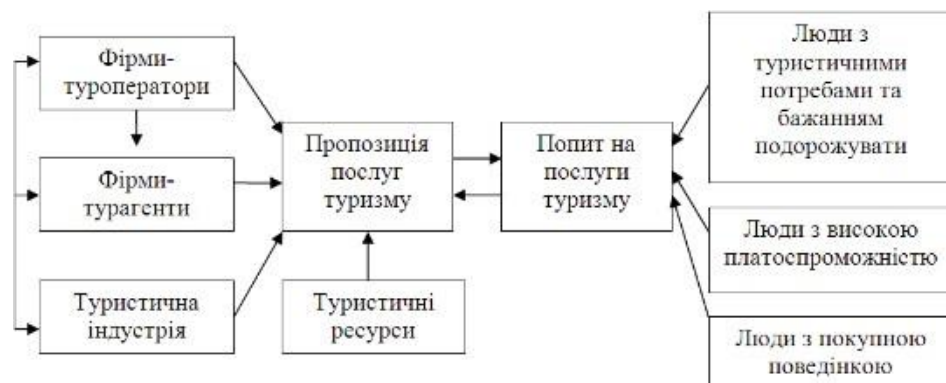

Рис. 1.2. Схема функціонування туристичного ринку [5, с. 65]

Назви ілюстрацій розміщують відразу після їх номерів. Текст пояснень (підрисунковий текст) розташовують під заголовком рисунка по ширині сторінки. Якщо ілюстрації створені не власне автором необхідно обов'язково зробити посилання на відповідне джерело (у квадратних дужках).

3.3 Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – це елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних джерел.

Список використаних джерел оформляється відповідно до вимог державного стандарту ДСТУ 8302:2015 (додаток Д). Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і показників без пропусків будь-яких елементів, скорочень назв тощо.

Перелік використаних джерел рекомендується складати за абеткою в наступній послідовності:

- закони України;
- укази Президента України;
- декрети й ухвали Кабінету Міністрів України;
- монографії, книги, статті, збірки документів приводяться в алфавітному порядку за прізвищем авторів;
- іноземні джерела;
- статистичні щорічники і бюлетені;
- ресурси електронних бібліотек.

Бібліографічний список нумерується від першої до останньої назви. Підзаголовки до окремих типів документів не робляться, кожний документ нумерується окремо.

Роботи одного автора розміщуються відповідно до алфавіту назв або хронології написання праць. Авторів, які мають однакові прізвища, записують в алфавітному порядку їхніх ініціалів.

Назви праць прийнято писати мовою оригіналу. Спочатку вказується

література на мовах народів, що користуються кирилицею, потім література на мовах народів, що користуються латиницею, а далі – мовами з особливою графікою.

Бібліографічний опис містить наступні області:

- прізвище автора або прізвища авторів з прописної букви;
- основний заголовок;
- підзаголовні дані;
- відомості про видання;
- місце видання: видавництво або організація, що видає;
- дата видання; обсяг (у сторінках).

Кожна область опису відділяється від подальшої спеціальним розділовим знаком «крапка, тире» (–). Після назви міста перед назвою видавництва ставиться знак (:). Відомості про статтю і видання, в якому опублікована стаття, розділяється знаком «дві похилі риски» (//). Знак «похила риска» (/) передує відомостям про відповідальність.

Вказівка обсягу книги є обов'язковою. Опис, літератури на іноземних мовах виконується по тих же правилах.

Міста видання Київ, Москва, Санкт-Петербург, у всіх випадках пишуться скорочено (К., М., Спб.). У іноземних виданнях скорочуються: London – L., Paris

- Р., New York – N.Y. Решта міст приводиться повністю.

3.4. Оформлення додатків

Розділ «ДОДАТКИ» є самостійною частиною роботи. Не допускається включення в додаток матеріалів, на які відсутні посилання в тексті.

Додатки кваліфікаційної роботи містять:

- 1) картографічні джерела (карти, картосхеми);
- 2) методики та алгоритми, застосовані в процесі виконання роботи;
- 3) результати досліджень (у зведених таблицях, схемах, графіках,

діаграмах);

- 4) таблиці проміжних статистичних (цифрових) даних;
- 5) ілюстрації, рисунки, фотографії тощо.

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті кваліфікаційної роботи. Якщо додатки оформляти у вигляді окремої книги, то після «СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» на чистому аркуші посередині сторінки симетрично до тексту пишуть слово «ДОДАТКИ», а самі додатки розміщують з наступної сторінки.

Кожний наступний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Справа на сторінці над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає його, *наприклад*: Додаток А. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, И, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Додатки входять в загальну нумерацію сторінок. Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, *наприклад*, А. 2 – другий розділ додатка А.

Ілюстрації, таблиці і формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, *наприклад*: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

РОЗДІЛ 4

ВИМОГИ ДО ВИСТУПУ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ РОБОТИ НА ЗАХИСТІ

Підготовка до захисту наукової роботи має бути ґрунтовною і серйозною. Важливо не тільки написати високоякісну роботу, але й вміти кваліфіковано її захистити.

Під час підготовки до захисту студент має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо дипломної роботи і підготовлений графічний матеріал. Вона готується українською або іноземною мовою (англійською).

Студент має право захищати кваліфікаційну роботу на одній з іноземних мов, що викладається в університеті. Для одержання дозволу на захист дипломної роботи іноземною мовою студентові необхідно подати на ім'я декана факультету заяву, завізовану завідувачем кафедри англійської мови та керівником кваліфікаційної роботи. Заява подається в двотижневий термін після затвердження теми роботи. Завідувач кафедри іноземних мов приймає відповідне рішення на підставі співбесіди зі студентом, або на підставі результатів захисту студентом іноземною мовою курсових проєктів (робіт).

Доповідь повинна відобразити: актуальність обраної теми, мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, структуру роботи, основні результати аналізу матеріалів, на основі яких виконано роботу.

На захист кваліфікаційної роботи виділяється 20-30 хвилин. З них **на висвітлення основних положень дипломної роботи бакалавра - до 8 хвилин, для кваліфікаційних робіт магістра - до 10 хвилин.** На обговорення роботи (відповіді на зауваження рецензента, питання членів ЕК) виділяється 12-20 хвилин.

Презентація виступу на захисті кваліфікаційної роботи зазвичай не повинна перевищувати 20 слайдів, але краще вкласти матеріал у 12-15

слайдів (максимум 2 слайди на хвилину промови). Бажано не використовувати складних прописних шрифтів, розмір шрифтів має бути не менше, ніж 20-22 pt. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 12-15 рядків тексту.

Рекомендована структура презентації така:

- титульний аркуш (тема, автор, керівник) (1 слайд);
- об'єкт та предмет дослідження (1 слайд);
- мета та завдання дослідження (1 слайд);
- загальна характеристика роботи (структура роботи – кількість розділів, наявність висновків, додатків, таблиць і схем, обсяг списку використаних джерел, загальний обсяг роботи) (1 слайд);
- короткий теоретичний вступ (вказати хто займався досліджуваною проблемою і які підходи вироблені) (1-2 слайди);
- методи та методика дослідження (1 слайд);
- опис результатів дослідження – демонстраційні матеріали, що підтверджують актуальність роботи, виконання аналізу існуючих положень, досягнення основних цілей досліджень і розробок, з яких можна судити про кваліфікації автора по даному напрямку (8-10 слайдів);
- висновки та рекомендації (1-2 слайди);
- завершальний слайд – «Дякую за увагу!». Класичні помилки

презентації, яких слід уникати:

- надто багато матеріалу на слайді;
- забагато слайдів;
- дуже швидко йдуть слайди;
- малий шрифт;
- надмірне «декорування»;
- фон слайду (шаблон) зливається з текстом або надміру яскравий, відволікає увагу;
- невиправдане використання ефектів анімації;
- «виступаючий говорить до екрану».

РОЗДІЛ 5

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

5.1. Порядок допуску та подання роботи до захисту

Останній варіант кваліфікаційної роботи подають керівнику за місяць до захисту.

Студентам рекомендується представляти науковому керівнику як мінімум дві редакції кваліфікаційної роботи. По першій редакції керівником будуть висловлені зауваження і претензії, які слід врахувати при оформленні кінцевого варіанту роботи. Поглянувши на написаний текст свіжим поглядом, легко виявити свої помилки і неточності та знайти варіант поліпшення викладу роботи. У готовій кваліфікаційній роботі повинен простежуватися чіткий зв'язок між всіма розділами, відчуватися її єдність.

Якщо дипломна робота після перевірки допущена до захисту, то студент, познайомившись з відгуком викладача, усуває всі критичні зауваження.

Чистовий варіант роботи необхідно ще раз відредагувати, усунути стилістичні погрішності і друкарські помилки в тексті. Ретельна перевірка остаточного тексту свідчить про відповідальне відношення автора до своєї роботи, пошані до керівника, рецензента, читачів.

Після остаточного оформлення чистового варіанту кваліфікаційної роботи студент і керівник роботи ставлять свої підписи на титульному аркуші.

Оформлену і зброшуровану в тверде переплетення кваліфікаційну роботу студент зобов'язаний представити на кафедру в установлений термін, але не **пізніше чим за два тижні до захисту**. Дата отримання роботи фіксується методистом кафедри на титульному аркуші кваліфікаційної роботи. Без реєстрації робота вважається за нездану. Невчасне надання дипломної роботи на кафедру прирівнюється до неявки на захист.

Текст роботи подають у двох примірниках: друкований

зброшурований варіант та електронний варіант.

Якщо кваліфікаційна робота здається пізніше призначеного терміну, то вона на доопрацювання не відправляється і оцінюється в тому вигляді, в якому була здана на кафедру. В разі не дотримання встановленого терміну задачі роботи без поважної причини студент втрачає право претендувати на відмінну оцінку.

Науковий керівник перевіряє роботу і пише відгук. При наявності позитивного відгуку на наукову роботу наукового керівника робота направляється на рецензування.

Термін перевірки і рецензування кваліфікаційної роботи з того часу, коли викладач узяв її на рецензію, складає 10 днів.

Щоб отримати *допуск до захисту*, при написанні роботи необхідно уникати наступних основних недоліків, що часто зустрічаються:

1. Відхід від теми, коли назва роботи, її структура і фактичний зміст не збігаються.
2. Дослівне списування матеріалу з базового підручника, з інших книг і чужих матеріалів.
3. Механічне копіювання робіт і рефератів з Інтернету, що порушує найважливішу вимогу до кваліфікаційних робіт – самостійність. При встановленні факту копіювання робота не допускається до захисту.
4. Обсяг роботи перевищує той, що рекомендується.
5. Відсутність логіки, слабкий зв'язок однієї думки з іншою, безсистемний виклад матеріалу.
6. Повторення одних і тих же положень, стилістичні погрішності.
7. Використання застарілого статистичного і фактичного матеріалу, який не відображає сучасні явища.
8. Немає повної ув'язки посилань на літературу з переліком джерел. З метою забезпечення більш якісного виконання дипломної роботи на кафедрі передбачено попередній внутрішньокафедральний захист кваліфікаційної роботи.

Попередній захист роботи проводиться на кафедрі за 2-3 тижні до основного захисту. Студент виступає з доповіддю, та відповідає на поставлені питання за змістом роботи і доповіді.

Попередній захист є свого роду «репетицією» і допуском до основного захисту. На попередньому захисті виявляються недоліки в роботі, вказуються шляхи їх усунення та ін. До цієї процедури має бути повністю готова й оформлена робота.

Завідуючий кафедрою, на підставі представлених матеріалів, вирішує питання про допуск магістра до захисту, про що свідчить відповідний запис на титульному аркуші випускної кваліфікаційної роботи.

У разі значного порушення графіку виконання наукової роботи за рішенням кафедри студент може бути недопущений до захисту роботи.

У подальшому це питання розглядається на засіданні кафедри з участю керівника випускної кваліфікаційної роботи. Витяг з протоколу засідання кафедри додається до проекту наказу про відрахування студента.

5.2. Відгук на кваліфікаційну роботу

Закінчена кваліфікаційна робота представляється на розгляд науковому керівникові для написання ним відгуку.

Відгук наукового керівника – це письмовий виклад думки особи, яка здійснює безпосереднє керівництво підготовкою та написанням кваліфікаційної роботи щодо актуальності, повноти, завершеності, наукової новизни та практичної цінності роботи, а також щодо особистого внеску студента в розроблення порушених у роботі проблем.

Відгук пишуть на спеціальному бланку (*додаток Е*). У відгуку науковий керівник вказує:

- актуальність теми, ступінь наукового і практичного значення результатів;
- відповідність змісту випускної роботи цільовій установці;
- науковий рівень, повноту, якість і новизну теми, що розробляється;

- ступінь самостійності, ініціативи й творчості студента;
- новизну представлених результатів та оригінальність їх отримання;
- послідовність, аргументованість, логічність та грамотність викладу матеріалу;
- уміння працювати з літературою і джерелами;
- уміння проводити розрахунки і аналізувати отримані результати, узагальнювати, робити наукові й практичні висновки;
- області використання дипломної роботи.

У висновку (відгуку) визначається рівень підготовки студента, ступінь відповідності випускної роботи кваліфікаційним вимогам спеціальності (напрямку) і можливість її представлення до захисту.

Відгук наукового керівника, разом із рецензією та іншими документами складаються в конверт, останній наклеюється до внутрішньої сторони твердої обкладинки.

5.3. Рецензування роботи

Після отримання допуску до захисту кваліфікаційної роботи на профільуючій кафедрі студент повинен звернутися до рецензента.

Рецензія – довільний аналіз та критична оцінка кваліфікаційної роботи. На кожен кваліфікаційну роботу надається одна рецензія. Вона містить заголовок кваліфікаційної роботи, коротке перерахування основних питань, позитивні і негативні враження, оцінку актуальності, практичної значимості

До рецензування залучаються професори і викладачі кафедри медико-біологічних основ спорту і фізичної реабілітації, а також інших закладів вищої освіти і науково-дослідних установ, фахівці реабілітаційних та оздоровчих центрів. Зовнішню рецензію повинен зробити висококваліфікований фахівець, який має практичний досвід розв'язання проблем, споріднених з темою дослідження.

Не пізніше, ніж **за 2 дні** до захисту рецензент подає рецензію до

Екзаменаційної комісії. Обсяг рецензії повинен становити 1-2 сторінки.

Рецензія повинна містити об'єктивну оцінку кваліфікаційної роботи і відображати:

- актуальність теми, повноту і якість виконання роботи;
- наукову, практичну та економічну доцільність, її новизну;
- дослідницькі навички автора, його вміння аналізувати, узагальнювати і робити висновки;
- наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій, перспективність дослідження;
- достовірність результатів і обґрунтування висновків;
- стиль викладу матеріалу;
- переваги і недоліки дипломної роботи;
- якість оформлення роботи.

У рецензії повинні міститись ґрунтовний аналіз недоопрацювань і недоліків роботи, а також не менше двох зауважень (побажань) по роботі.

Рецензія повинна закінчуватися рекомендованою оцінкою роботи, що рецензується. Приклад оформлення рецензії на кваліфікаційну роботу подано у *додатку Ж*.

5.4. Захист і критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Захист випускних кваліфікаційних робіт проводиться на відкритих засіданнях Екзаменаційної комісії.

Захист кваліфікаційних робіт проходить в наступному порядку:

- Інформація завідуючого кафедрою про виконання випускником навчального плану;
- доповідь випускника тривалістю до 10 хвилин;
- відповіді на питання членів ЕК і присутніх на захисті;
- оголошення відгуку і рецензії;
- відповіді магістра на зауваження керівника і рецензента.

Доповідь слід починати зі слів: «Шановний пане голово, шановні члени державної екзаменаційної комісії, панове! Вашій увазі пропоную стислий виклад дипломної роботи, виконаної на тему «.....». Науковий керівник ».

Завершальне слово: «Доповідь завершено! Дякую за увагу!» Доповідь структурно складається з трьох частин:

- вступ – 2-3 хвилини (обґрунтування вибору теми, її актуальність, мета, задачі, методика дослідження тощо);
- інформація про виконану роботу – 3-4 хвилини (послідовно за розділами основної частини, – що автором самостійно здійснено, проаналізовано, розраховано тощо);
- повний виклад результатів дослідження, що складають предмет захисту – 3-4 хвилини (висновок).

Рекомендується представити демонстраційні матеріали (креслення, графіки, таблиці, карти, презентація), які покликані ілюструвати перш за все основний зміст виступу, звільняючи доповідача від необхідності характеризувати статистичний матеріал словами. Головне призначення демонстраційного матеріалу – детально і наочно проілюструвати базові положення роботи. Дуже важливо вчасно посилатись на відповідний матеріал, акцентувати на ньому увагу членів комісії.

Присутні члени ЕК можуть задавати доповідачу запитання з метою визначення його рівня підготовленості, повноти розуміння теми дослідження, ерудиції.

Після оголошення відгуку та рецензії студент повинен дати аргументовані відповіді на їхні зауваження.

Рішення про оцінку захищеної кваліфікаційної роботи приймається ЕК на закритому засіданні відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. При рівному числі голосів за і проти голос голови є вирішальним. комісія визначає підсумкову диференційовану оцінку кваліфікаційної роботи. Рішення ЕК є остаточним

і оскарженню не підлягає. Рішення комісії у той же день оголошує голова ЕК. Після захисту дипломна робота зберігається в архіві університету.

Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи засновані на рекомендаціях науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України («Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації», «Засоби діагностики якості вищої освіти: Методичні рекомендації щодо виконання та захисту випускних робіт студентів», «Положення про Всеукраїнський конкурс дипломних та магістерських робіт студентів вищих навчальних закладів» та ін.).

При оцінці роботи враховується глибина опрацювання і широта обсягу теми, ступінь використання джерел, уміння аналізувати зібраний матеріал, грамотність та стиль викладу, якість технічного оформлення роботи, якість доповіді студента і його відповідей на питання та критичні зауваження.

За результатами захисту на закритому засіданні комісії виставляється диференційована оцінка: за 100-бальною шкалою, за національною шкалою оцінювання та шкалою ЄКТС:

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання з незначними помилками
82-89	добре	B	вище середніх стандартів, але з певними помилками
75-81	добре	C	загалом змістовна робота зі значними помилками
67-74	задовільно	D	чітко, але зі значними недоліками

60-66	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
менше 60 балів	незадовільно	FX, F	виконання не відповідає мінімальним критеріям

ВІДМІННО (A) ставиться: при виконанні роботи у повному обсязі відповідно до завдання; таблична та графічна частина не мають помилок; відповіді на запитання членів комісії вичерпні й аргументовані; автор роботи регулярно пред'являв для перевірки окремі її розділи, систематично відвідував консультації; розрахунки та оформлення виконано за допомогою ПЕОМ.

ДОБРЕ (B, C) ставиться якщо: дипломну роботу виконано у повному обсязі відповідно до завдання і вона не має помилок, які потребують її корінної переробки; відповіді на запитання членів комісії даються по суті, але не в деталях;

при поточній перевірці матеріал пред'являвся не завжди; консультації студент відвідував не регулярно.

ЗАДОВІЛЬНО (D, E) ставиться якщо: дипломна робота виконана з відхиленнями від завдання і мають місце помилки в аналітичній (розрахунковій) частині; оформлення не відповідає вимогам; при перевірці матеріал роботи не пред'являвся; консультації студент відвідував епізодично; на запитання відповідає, але не в повному обсязі.

НЕЗАДОВІЛЬНО (FX, F) виставляється, якщо: кваліфікаційна робота виконана не в повному обсязі та з відхиленнями від завдання; мають місце суттєві помилки, які тягнуть за собою переробку дипломної роботи; оформлена вона з відхиленнями від вимог; студент регулярно пропускав заняття й консультації без поважних причин. Така кваліфікаційна робота повинна бути допрацьована і повторно винесена на захист.

Остаточна оцінка заноситься до протоколу засідання ЕК та залікової книжки. Результати захисту дипломної роботи оголошують у той же день

після оформлення протоколів засідання ЕК.

Випускники, які при захисті отримали незадовільну оцінку відраховуються з університету з одержанням академічної довідки. До повторного захисту дипломну роботу можна подавати впродовж трьох років після закінчення навчання в університеті.

Якщо захист кваліфікаційної роботи не відбувся з поважних причин (про що студент має подати відповідні документи у ЕК), то ректор університету може подовжити термін навчання студента до наступного терміну роботи ЕК, але не більше ніж на один рік. Незалежно від причин повторний захист бакалаврських та магістерських робіт у той самий рік забороняється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біланчин Я.М. Навчально-методичний комплекс з виконання курсових і випускних кваліфікаційних робіт / Я. М. Біланчин, П. І. Жанталай, М. Й. Тортік, В. І. Тригуб ; за ред. Я.М. Біланчина. - Одеса : Фенікс, 2012. - 76 с.
2. Вимоги до оформлення дисертації // Наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 №40. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#n13>
3. ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення». – Режим доступу: http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF
4. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник / О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2009. – 206 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

*Орієнтовна тематика дипломних робіт**

№ з/п	Тема магістерської роботи
1	Удосконалення системи оцінки адаптаційних змін в організмі спортсменів в умовах циклічних навантажень
2	фізіологічні особливості адаптаційних змін в організмі легкоатлеток високої кваліфікації в передзмагальних мезоциклах
3	фізіологічні механізми підвищення координаційних здібностей особливості формування координаційних здібностей в умовах різних видів біоуправління
4	Механізми адаптаційно-компенсаторних реакцій у підлітків в умовах рекреаційно-оздоровчих програм
5	особливості індивідуально-типологічних характеристик вегетативної регуляції організму студентської молоді в умовах рухової активності для підвищення рівня адаптаційних можливостей
6	регуляція фізіологічних функцій у бігунів на короткі дистанції залежно від особливостей координаційної структури циклічних рухів та активності скелетних м'язів
7	фізіологічні особливості динаміки психофізіологічних показників студентів-спортсменів в процесі когнітивної діяльності
8	Адаптаційні зміни в організмі юних борців в умовах навантажень анаеробного і аеробного режимів м'язової діяльності
9	Біохімічні показники крові, як критерії оцінки адаптаційно-компенсаторних змін в організмі пауерліфтерів в процесі корекції силових навантажень різної інтенсивності
10	Особливості зміни показників функціонального стану вегетативної нервової системи в процесі фізичної реадаптації дітей в умовах рухових режимів різної спрямованості
11	Фізіологічні процеси ефективності енергозабезпечення в організмі легкоатлетів-стаєрів високої кваліфікації в умовах короткочасного інтервального тренування
12	Морфофункціональні особливості зміни показників серцево-судинної системи організму легкоатлетів в умовах тренувальних навантажень різної інтенсивності
13	Моделювання інтегрального алгоритму стійкості серцевого ритму людини в різних екстремальних умовах для підвищення його

	адаптаційних резервів
14	Функціональні особливості динаміки вікових адаптаційних змін фізичної працездатності людей з різним рівнем рухової активності
15	Фізіологічні коригуючі фактори зниження рівня тривоги в процесі реадаптації та удосконалення саморегуляції психоемоційного напруження спортсменів
16	Механізми регуляції м'язових скорочень у спортсменів та характер адаптаційних змін залежно від режимів рухової активності
17	Ефективність впливу біологічно активних речовин-антиоксидантів на динаміку функціональних можливостей футболістів в період тренувальних навантажень високої інтенсивності
18	Характер довгострокових адаптаційних зміни скорочувальної активності м'язових волокон в умовах силових навантажень ексцентричного режиму тренувань
19	Характер адаптаційних реакцій показників опорно рухового апарату у спортсменів на тлі особливостей тренувальних навантажень східних бойових єдиноборств
20	Адаптаційні зміни рівня аеробних функціональних резервів спортсменів в процесі тренувальної діяльності з використання фізичних навантажень великого обсягу та механізмів загартування
21	Адаптаційні процеси зміни функціональних резервів аеробного енергозабезпечення м'язової діяльності легкоатлетів-марафонців на різних етапах спортивної підготовки
22	Фізіологічні процеси гіпоксичної стійкості спортсменів різного рівня підготовки під час тренувальної діяльності та в період відновлення
23	Метаболізм сполучної тканини різного віку та в умовах гіпокінезії
24	Оцінка рухової активності суглобів та біохімічні маркери метаболізму кісткової і хрящової тканини за гонартрозу

**Тематика дипломних робіт щорічно оновлюється викладачами кафедри*

Додаток Б

Зразок оформлення титульного аркуша

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПЕТРА МОГИЛИ**

**Факультет фізичного виховання і спорту
Кафедра медико-біологічних основ спорту та фізичної реабілітації**

**АДАПТАЦІЙНО-КОМПЕНСАТОРНІ РЕАКЦІЇ ОРГАНІЗМУ
ЛЮДИНИ В УМОВАХ СИЛОВИХ НАВАНТАЖЕНЬ РІЗНОЇ
СПРЯМОВАНОСТІ**

Дипломна робота

Студент.....групи

П.І.П.

Науковий керівник

Наукова ступінь, звання.

П.І.П.

МИКОЛАЇВ – 2020

ЗГІДНО РІШЕННЯ КАФЕДРИ

Протокол №.....від

дипломну роботу магістра.....

на тему: **«АДАПТАЦІЙНО-КОМПЕНСАТОРНІ РЕАКЦІЇ
ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СИЛОВИХ НАВАНТАЖЕНЬ
РІЗНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ»** рекомендувати до захисту.

Завідувач кафедри

П.І.П.

Декан факультету

П.І.П.

Додаток В*Зразок оформлення змісту роботи***Зміст**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	
ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ, ТРИВАЛОСТІ ТА ВЕЛИЧИНИ.....	
1.1. Сучасні уявлення про адаптацію, її значення та механізми розвитку.....	
1.2. Особливості біохімічних змін у крові людини залежно від характеру та величини фізичного навантаження.....	
1.3. Варіабельність серцевого ритму, як об'єктивний критерій стану адаптаційних механізмів в умовах напруженої м'язової діяльності.....	
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	
2.1. Матеріали досліджень	
2.2. Методи досліджень.....	
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАТИВНИХ ПОКАЗНИКІВ ВЕЛИЧИН СИЛОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ.....	
3.1. Розробка інтегрального методу кількісної оцінки величини навантаження в силовому фітнесі залежно від умов м'язової діяльності та рівня тренуваності людини.....	
3.2. Розробка методу визначення оптимального рівня навантаження для військовослужбовців залежно від специфіки підрозділів і особливостей процесу підготовки.....	
ДОДАТКИ.....	
ВИСНОВКИ.....	
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	

Зразок оформлення розділів та підрозділів роботи

РОЗДІЛ 1

ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ, ТРИВАЛОСТІ ТА ВЕЛИЧИНИ

1.1. Сучасні уявлення про адаптацію, її значення та механізми розвитку

У сучасному науковому розумінні здоров'я – це гармонійний тілесний і психічний розвиток, нормальне функціонування органів і систем, висока працездатність, відсутність захворювань, стійкість до несприятливих дій і достатня здатність адаптуватися до різних навантажень та умов зовнішнього середовища, тому пристосувальні (або адаптаційні) можливості організму можуть розглядатися як міра здоров'я [1, 29, 266, 312, 330]. Вчення про здоров'я, як певний рівень адаптаційних можливостей організму (адаптаційний потенціал) включає поняття гомеостазу, який треба розглядати як результат діяльності численних функціональних систем та цільову функцію багаторівневого ієрархічного управління в організмі, тому адаптаційний потенціал розглядається як інтеграційна динамічна характеристика, що є основою здоров'я людини [171, 261, 371, 386].

1.1.1. Основні механізми адаптаційно-компенсаторних реакцій.

Останнім часом усе більше науково-практичне визнання отримує уявлення про адаптацію як системний, стадійно триваючий процес, який розвивається під час пристосування організму до факторів надзвичайної сили, тривалості або незвичайного характеру (стресових) [5, 97, 330]. Так, більшістю дослідників признається, що адаптаційний процес являє собою загальну реакцію організму на дію, надзвичайного для нього фактору зовнішнього чи внутрішнього середовища, яка характеризується стадійними специфічними та неспецифічними змінами життєдіяльності та забезпечує підвищення резистентності організму до діючого на нього фактору.

Додаток Д

Приклади оформлення списку літератури

згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація.

Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.
Два автора	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автора	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укראгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марікультиви / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.
П'ять і більше авторів	Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.
Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

Багатотомне видання	<p>Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с.</p> <p>Фауна України. В 40 т. Т. 36. Інфузорії. Вып. 1. Сукторії (<i>Ciliophora, Suctorea</i>) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.</p>
За редакцією	<p>Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с.</p>
Автор і перекладач	<p>Котлер Ф. Основы маркетинга : учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с.</p> <p>Брігхем Є. В. Основы фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.</p>
	Частина видання
Розділ книги	<p>Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. <i>Основи аграрного підприємництва</i> / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.</p>
Тези доповідей, матеріали конференцій	<p>Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. <i>Органічне виробництво і продовольча безпека</i> : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2014. С. 103–108.</p> <p>Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. <i>Кооперативні читання: 2013 рік</i> : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.</p>

Статті з продовжуючих та періодичних видань	<p>Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. <i>Вісник Київського національного університету ім.Т. Шевченка. Сер. Економіка</i>. 2013. Вип. 148. С. 31–34.</p> <p>Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. <i>Агросвіт</i>. 2016. № 6. С. 23–28.</p> <p>Акмеологічні засади публічного управління / Є. І. Ходаківський та ін. <i>Вісник ЖНАЕУ</i>. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58.</p> <p>Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. <i>Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis</i>. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.</p>
	Електронні ресурси
Книги	<p>Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11.2017).</p>
Законодавчі документи	<p>Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017).</p> <p>Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).</p>
Періодичні видання	<p>Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. <i>Ефективна економіка</i>. 2013. № 10. URL: http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017).</p>

	<p>Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)</i>. 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017).</p> <p>Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. <i>Journal of Popular Culture</i>. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.</p>
Сторінки з веб-сайтів	<p>Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? <i>Екологія життя</i> : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).</p>
	Інші документи
Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)	<p>Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.</p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 9 листоп.</p> <p>Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. <i>Все про бухгалтерський облік</i>. 2015. № 51. С. 21–42.</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. <i>Вища школа</i>. 2017. № 7. С. 106–107</p>

Стандарти	<p>ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація).</p> <p>СОУ–05.01-37-385:2006. Вода рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Київ : Міністерство аграрної політики України, 2006. 15 с. (Стандарт Мінагрополітики України)</p>
Патенти	<p>Комбайн рослинозбиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D 45/02. № а 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5.</p>
Авторські свідоцтва	<p>А. с. 1417832 ССРСР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516 ; заявл. 22.01.87 ; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.</p>
Дисертації, автореферати дисертацій	<p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. ... д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.</p> <p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.</p>
Препринти	<p>Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 061).</p>

Додаток Е

Зразок оформлення відгуку наукового керівника

ВІДГУК
НАУКОВОГО КЕРІВНИКА НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ
ППП
«СТРУКТУРА ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ ФУТБОЛІСТІВ ПІД ЧАС
РОЗІГРАШУ КУТОВОГО УДАРУ»

На сучасному етапі розвитку футболу спостерігається тенденція випереджаючого зростання захисних дій в порівнянні з діями в атаці. Це стосується всіх видів атакуючих дій. Найбільш гострою є проблема підвищення якості та результативності розіграшу стандартних положень. Враховуючи те, що в сучасному футболі значно зросла кількість небезпечних моментів завершення атаки, проблема підвищення ефективності розіграшу кутового удару без сумніву має першорядну важливість.

У сучасному футболі проблема розіграшу кутового удару вивчена недостатньо: не виявлено лімітуючі особливості, які обмежують ефективність дій футболістів, не встановлені фактори, що визначають успішність розіграшу кутового удару. Виникло протиріччя між сучасним станом методики вдосконалення тактичних дій кваліфікованих футболістів при розіграші кутового удару і необхідністю підвищення результативності цих діючих в умовах змагальної діяльності.

Недостатня теоретична розробленість даної проблеми і гостра необхідність у науково обґрунтованих практичних рекомендаціях щодо оптимізації тактичних дій футболістів при розіграші кутового удару послужили підставою вибору мети і завдань дослідження. Тому обраний магістрантом напрям досліджень, спрямований на підвищення рівня фізичної підготовленості юних футболістів різного рівня підготовки внаслідок впливу різноманітної варіації засобів.

Магістерська робота ППП на тему: «**Структура техніко-тактичних дій футболістів під час розіграшу кутового удару**» має практичне значення для фахівців з футболу, що працюють в ДСЮШ зі спортивних ігор.

Ґрунтовно представлена методологія дослідження. Тривалість досліджень, його обсяг та аналіз не залишають сумнівів щодо правомірності висновків автора. Магістерська робота відповідає всім вимогам, що висуваються до написання наукових робіт.

Все вище сказане дає підставу рекомендувати магістерську роботу ППП магістра на тему: «**Структура техніко-тактичних дій футболістів під час розіграшу кутового удару**» до захисту.

Науковий керівник

.....**ППП**

*Зразок оформлення рецензії на дипломну роботу***Рецензія**

на магістерську роботу

ППП**«Структура техніко-тактичних дій футболістів****під час розіграшу кутового удару»,**

спеціальність «Фізична культура і спорт»

Актуальність обраної теми. Значимість результатів досліджень, відображених у роботі полягає в поглибленні знань про особливості та закономірності дій футболістів різної кваліфікації при розіграві кутового удару в умовах змагальної діяльності. Істотним внеском є визначення оптимальних розстановок футболістів при розіграві кутового удару за допомогою методу математичного моделювання. Результати дослідження розширюють уявлення про зміст структури тактичних дій футболістів і спрямовані на вдосконалення тактики гри в атаці.

Практична значимість полягає в розробці та впровадженні методики вдосконалення тактичних дій при розіграві кутового удару в тренувальний процес підготовки футбольних команд м. Миколаєва.

Елементом наукової новизни дослідження є застосування методу математичного моделювання для дослідження та оптимізації тактичних дій футболістів при розіграві кутового удару. Визначено часові характеристики польоту м'яча при розіграві кутового удару і швидкісні можливості футболістів. Вдосконалені в процесі теоретичної підготовки футболістів ігри-тести, які проведені на персональних комп'ютерах, для вдосконалення тактичних дій гравців при розіграві кутового удару. Запропонований варіант алгоритму дій атакуючого футболіста в момент розіграшу кутового удару.

Експериментально обґрунтовано навчання футболістів техніко-тактичним діям при розіграві кутового удару, що передбачає збільшення часу, відведеного на теоретичний розділ програми, змістовний бік якого склали визначені за допомогою методу математичного моделювання оптимальної розстановки футболістів при організації атакуючих дій.

Оцінюючи зміст роботи в цілому, треба зазначити, що магістерська робота викладена на 70 сторінках машинописного тексту. Вона містить вступ, три розділи досліджень, висновки, практичні рекомендації, список літератури (146 джерел). Магістерська робота ілюстрована 4 таблицями, 4 діаграмами.

Особистий внесок магістранта у підготовку дипломної роботи

полягає у вивченні репрезентативності досліджуваної проблеми в теорії та практиці спорту, формування мети та завдань досліджень, проведенні серії досліджень, синтезі та узагальненні отриманих результатів, формулюванні висновків і практичних рекомендацій.

Магістерська робота написана українською мовою, у доступному стилі з правильним використанням спеціальної термінології.

Магістерська робота відповідає всім вимогам, які висуваються до написання наукових робіт.

Все вище зазначене дає право рекомендувати магістерську роботу **ППП** «**Структура техніко-тактичних дій футболістів під час розіграшу кутового удару**» до захисту.

Рецензент

ППП

